

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Ei lausuttavaa.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauksekustannuksesta (32 a §)

Esityksessä esitetään säädettävän 2 lukuun uusi pykälä, jonka mukaan kunnalle tai työvoimaviranomaiselle syntyneestä tulkitsemisen kustannuksesta osa voitaisiin siirtää maahanmuuttajan tai kotoutuja-asiakkaan kustannettavaksi niissä tilanteissa, joissa hän on perusteettomasti jättänyt saapumatta hänelle varattuun tapaamiseen eikä ole peruuttanut aikaa. Ehdotetulla lainkohdalla tavoitellaan toisaalta säästöjä, mutta lisäksi ohjausvaikutusta siten, että asiakkaat jättäisivät varattuja palveluja käyttämättä ja peruuttamatta nykyistä harvemmin.

Esityksessä todetaan, että kunnalla tai työvoimaviranomaisella on velvollisuus tiedottaa maahanmuuttajalle ajanvarauksen yhteydessä, että perusteettomasti saapumatta jättäminen ilman ajan peruuttamista voi aiheuttaa hänelle kustannuksia. Tiedottaminen tulisi hoitaa sellaisella tavalla, että maahanmuuttaja ymmärtää sen huomioiden hänen kielitaitonsa. Tieto tulisi lähtökohtaisesti antaa kirjallisesti, mutta lukutaidottomien maahanmuuttajien kohdalla tieto tulisi antaa suullisesti.

Asiakkaiden oikeusturvan kannalta on tärkeää, että asiakkaalle toimitettava tiedotusmateriaali on laadittu eri kielillä. Niin ikään tärkeää on se, että kyseinen materiaali olisi laadittu valtakunnallisesti, jotta viestin sisältö olisi yhdenmukainen eri toimijoiden välillä. Asiakkaiden tulisi saada myös ymmärrettävät ohjeet eri kielillä siitä, miten varatun ajan voi peruuttaa. Lukutaidottoman maahanmuuttajan kohdalla esitetty lainkohta merkitsisi sitä, että hänelle varataan tulkki-aika, jotta hänelle voidaan kertoa, että hänelle voi aiheutua kustannuksia siitä, ettei hän tule paikalle varatulle ajalle, jos hän ei ole peruuttanut aikaa. Tästä aiheutuisi ylimääräisiä tulkkauksekustannuksia.

Esitetty lainkohta saattaa myös asettaa työnhakija-asiakkaita eriarvoiseen asemaan riippuen heidän kielitaidostaan ja valmiuksistaan. Yksittäisellä työvoimaviranomaisella saattaa olla omasta takaa sellainen kielitaito, ettei asiakkaalle tarvitse varata tulkkia, vaikkei asiakas osaisikaan suomea, ruotsia tai englantia. Tästä johtuen tulkkaukustannusten mahdollinen periminen voi olla sattumanvaraista, sillä niissä tilanteissa, joissa asiakas sattuu saamaan tietyn kielen hallitsevan virkailijan, ei asiakkaalle muodostu kuluriskiä tulkkaukustannuksista. Mitä harvinaisempi asiakkaan äidinkieli on, sitä todennäköisempää on myös se, ettei asiakkaan saama virkailija hallitse kyseistä kieltä. Yhdenvertaisuuden kannalta on myös tärkeää se, että peritäänkö käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkaukustannukset kotoutujien lisäksi niiltä asiakkailta, joiden kotoutumisaika on ylittynyt, mutta jotka edelleen tarvitsevat tulkkaukspalveluita.

Esityksen mukaisesti maksun saisi periä vain niissä tilanteissa, joissa maksun perimistä ei ole pidettävä kohtuuttomana ja kunta tai työvoimaviranomainen on varauksen yhteydessä ilmoittanut mahdollisuudesta periä maksu peruuttamattomasta ajasta sekä antanut ohjeet ajan peruuttamiseksi ennalta. Esityksen mukaisesti kohtuuttomuus arvioitaisiin aina tapauskohtaisesti ja esityksessä onkin listattu kattavasti esimerkkejä tilanteista, joissa maksun perimistä on pidettävä kohtuuttomana. Kohtuullisuusarvioinnin tulkinnanvaraisuuden vuoksi kuitenkin olisi asiakkaiden oikeusturvan ja valtakunnallisesti yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta erityisen tärkeää, että luotaisiin yhdenmukaiset käytännöt, milloin saapumatta jättämiselle on ollut pätevä syy. Näin voitaisiin välttää kirjavat ja toisistaan eriävät käytännöt kohtuullisuusarvioinnissa.

Esitetyssä lainkohdassa on haettu inspiraatiota sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetusta laista (asiakasmaksulaki), jonka 3 §:ssä säädetään käyttämättä jätetystä palvelusta perittävästä maksusta. Kuitenkin periaatteellisena erona asiakasmaksulakiin on se, että asiakas työvoimaviranomaisessa asioidessaan ei itse varaa asiointiaikaansa, vaan työvoimaviranomainen varaa sen asiakkaan puolesta ja ilmoittaa tästä asiakkaalle toivoen, että asiakas on varmasti ymmärtänyt ajanvarauksen ja sen velvoittavuuden.

Esitettyä olisi hyvä pohtia myös suhteessa hallinnon yleislakina toimivan hallintolain 8 §:n mukaiseen viranomaisen neuvontavelvollisuutta koskevaan säännökseen, jossa neuvonnan on säädetty olevan maksutonta. Myös hallintolain tulkitsemista ja kääntämistä koskevan 26 §:n osalta hallintolain esitöissä todetaan, että viran puolesta järjestettävä tulkitseminen ja kääntäminen olisi asiakkaalle aina maksutonta (HE 72/2002 vp, s. 77).

Kaiken kaikkiaan voitaneen arvioida, että merkittäviä säästöjä kyseisellä lakimuutoksella ei saavuteta. On jopa mahdollista, että hallinnolliset kustannukset kasvavat muutoksen myötä johtuen lisääntyneestä hallinnollisesta työmäärästä. Merkittävimmät vaikutukset liittyvät mahdolliseen ohjausvaikutukseen siitä, että asiakkaat jättäisivät varattuja palveluja käyttämättä ja peruuttamatta nykyistä harvemmin.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Esityksessä esitetään, että kotoutumislain mukaisen aikuistumisen tuen ikärajaa lasketaan 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen. Vastaavasti samanaikaisesti tämän esityksen kanssa valmistelevana olevassa hallituksen esityksessä koskien lastensuojelulain muuttamista esitetään, että myös lastensuojelun jälkihuollon ikäraja laskettaisiin 23 ikävuoteen. Näin ollen molemmat ihmisryhmät olisivat yhdenvertaisessa asemassa ikärajojen suhteen.

On kuitenkin hyvä huomioida, että alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleet lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Tällaisella henkilöllä ei välttämättä ole Suomessa minkäänlaista tukiverkostoa, joka tukisi henkilön kotoutumista Suomeen. Vaikka ikärajaa laskemalla on mahdollista saada lyhytaikaisia säästöjä, on hyvin mahdollista, että pitkällä aikavälillä ikärajan laskemisella on vaikutuksia kyseisen ihmisryhmän kouluttautumattomuuteen, työttömyyteen ja syrjäytymiseen. Pitkällä aikavälillä on siis mahdollista, että muutoksesta aiheutuukin huomattavia kustannuksia.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Ei lausuttavaa.

Muut huomiot

Muutoksen yhteydessä olisi hyvä arvioida, mitä palveluja voidaan järjestää kotoutuja-asiakkaille, jotka odottavat kotoutumiskoulutukseen pääsemistä. Onko esimerkiksi yhteiskuntaorientaatiolla tarkoitus vastata tähän tarpeeseen? Tulisiko myös arvioida sitä, voidaanko maahanmuuttajien työllistymistä nopeuttaa kokonaisvaltaisemmalla palveluotteella (recruitment package for immigrants), jossa yhdistyisi aiemman osaamisen ja tutkintojen tunnistaminen, kieliosaamisen ja yhteiskuntaorientaation vahvistaminen sekä ammatillisen koulutuksen ja työharjoittelun kytkeminen nykyistä vahvemmin yhteen kotoutumisaikana?

Säynätmäki Tuula
Keski-Suomen TE-toimisto

Nyman Janne
Keski-Suomen TE-toimisto